

УДК 316.7:314.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-9147.2025.108.10>

Ф. С. ХРУСТАЛЬОВ

кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
Класичний приватний університет

МІСЦЕ ВПО В СОЦІАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Стаття присвячена теоретичному аналізу особливостей місця ВПО у соціальній структурі суспільства як специфічної соціальної групи та як соціального інституту нового типу. Стверджується, що ВПО можна розглядати у двох аспектах в залежності від контексту аналізу. По-перше, ВПО – це соціальна група або спільнота людей, об'єднана спільною обставиною: вимушене переміщення всередині країни через війну. В цьому разі ВПО є об'єкт соціальної політики. В іншому аспекті ВПО може бути розглянуто як соціальний інститут. В такому разі ВПО є об'єктом унормування його функціонування та відносин з соціальним оточенням та державою.

Внутрішньо переміщені особи в Україні сформували ознаки нової класової формації. Комбінація втрати економічного капіталу, утримання високого культурного потенціалу, швидкого відновлення соціального капіталу через горизонтальні мережі та стрімкого зростання символічної і політичної суб'єктності робить ВПО окремим стійким елементом соціальної структури. Ця соціальна група, позбавлена традиційних засобів виробництва, проте збагачена новими цифровими та солідарними ресурсами, модифікує соціальну структуру українського суспільства і формує запит на нову соціальну угоду між державою, бізнесом і громадянським сектором. Виникнення соціальної групи ВПО створює нові виклики української соціальної політики, підвищуючи вимоги до інклюзивної житлової, трудової та репараційної політик.

Одночасно ВПО у якості соціального інституту – це формація нового типу, де функції держави, ринку та громадянського суспільства переплетені у гібридну синергію. Спільнота ВПО актуалізується як соціальний інститут лише у взаємодії з державою та ширшим соціальним оточенням: у межах внутрішньої кооперації вона лише частково репрезентує інституційні риси, але повною мірою набуває їх саме в режимі взаємодії з публічною владою.

Подвійна природа ВПО як соціального класу та соціального інституту збагатила соціальну структуру українського суспільства, спричинила її ускладнення.

Ключові слова: ВПО, війна в Україні, соціальна група, соціальний інститут, етапи інституалізації, соціальна диференціація.

Постановка проблеми. Після початку повномасштабної агресії росії проти України у лютому 2022 р. і до сьогодні понад 3,6 мільйони громадян набули статусу внутрішньо переміщених осіб (ВПО) [1].

У продовж трьох років вони еволюціонували зі «статистичної категорії» до багатовимірної соціальної системи, що регулює обіг матеріальних і символічних ресурсів між державою, ринком та громадянським суспільством.

ВПО можна розглядати у двох аспектах в залежності від контексту аналізу. По-перше, ВПО – це соціальна група або спільнота людей, об'єднана спільною обставиною: вимушене переміщення всередині країни через війну. В цьому разі ВПО є об'єкт соціальної політики. В іншому аспекті ВПО може бути розглянуто як соціальний інститут. В такому разі ВПО є об'єктом унормування його функціонування та відносин з соціальним оточенням та державою.

Мета статті – теоретичний аналіз особливостей місця ВПО у соціальній структурі суспільства як специфічної соціальної групи та як соціального інституту нового типу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціологічні дослідження проблем ВПО активно здійснює Київський міжнародний інститут соціології, який регулярно представляє результати своїх досліджень [2]. Дослідження різних аспектів життєдіяльності ВПО здійснюють львівські соціологи Н. Коваліско та С. Бубняк [3, с. 127–131]. Проблематику ВПО досліджує Національний інститут стратегічних досліджень [4]. В Одесі Андрій Крупник здійснив дослідження: «Інституалізація процесів адаптації ВПО у громадах через місцеву демократію» [5]. Вивчають проблеми ВПО різні групи дослідників за замовленням Мінсоцполітики [6] та інших українських та міжнародних організацій.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо особливості інституалізації ВПО. Можна стверджувати, що ВПО формують унікальний воєнний соціальний інститут, який відтворює регулятивний, нормативний і культурно-когнітивний порядки та виконує системні функції адаптації, інтеграції, підтримки зразків і досягнення колективних цілей.

Як відомо, наявність інституту забезпечує декілька компонентів. Зокрема, здатність інституту упорядковувати відносини у певному секторі суспільства шляхом унормування цих відносин. Далі, наявність організаційної інфраструктури для забезпечення функціонування даного інституту. Важлива також наявність цінностей та культурних зразків для задоволення певних суспільних потреб. Всі ці компоненти притаманні інституції ВПО. В цілому, певний інститут забезпечує задоволення відповідних соціальних потреб та функцій.

В теоретичному плані розгляд ВПО як соціального інституту спирається на вчення Г. Спенсера та інших класиків соціології, а також на деякі тези неінституціонального аналізу.

Специфіка ВПО як соціального інституту полягає в тому, що воно починає функціонувати як інститут при взаємодії з державою, місцевою владою, соціальним оточенням. Розуміння інституту як механізму упорядкування соціальної взаємодії дає підстави розглядати ВПО як

соціальний інститут, адже саме під час взаємодією з державою відбувається упорядкування цих відносин. Держава створила потужну сукупність законів, постанов та інших нормативних актів, щоб взаємодія ВПО з соціальним оточенням була достатньою мірою упорядкована та були за можливостями враховані інтереси ВПО.

Герерт Спенсер, засновник теорії соціального інституту, вважав, що інститути забезпечують стабільність і координацію діяльності людей. Соціальні інститути є результатом пристосування суспільства до змін у середовищі і виконують певні функції, що необхідні для життєдіяльності суспільства. Функціональна роль інститутів полягає в тому, що вони задовольняють певні потреби суспільства. Ще одна властивість соціальних інститутів, яку Г. Спенсер вважав необхідною для під стабільності суспільства, це те, що соціальні інститути тісно пов'язані між собою, зміни в одному впливають на інші [7, с. 471–472, 568]. ВПО повністю відповідає вимогам до соціального інституту, що висував Г. Спенсер, але за умов, коли ми розглядаємо цей інститут не ізольовано, а в процесі і під час взаємодією з державою та соціальним оточенням.

Емпірична база розгляду нами ВПО як соціального інституту включає правовий корпус воєнного часу (14 законів, 32 постанови КМУ, регіональні програми), вторинні дані соціологічних опитувань та дані власних опитувань та інтерв'ю.

ВПО можуть стати об'єктом інституалізації, якщо: формується нормативно-правова база (закони, програми підтримки); виникають організації та структури, які системно працюють із ВПО (міністерства, фонди, НУО); виробляються стійкі практики допомоги та інтеграції (соцвиплати, освітні програми, житлові політики); формується колективна ідентичність ВПО, здатна впливати на політику. В теперішній час у 2025 році можна стверджувати, що в цілому виконані всі перелічені умови інституалізації ВПО.

Від перших днів російського вторгнення держава опинилася перед безпрецедентним викликом: організувати швидку логістику житла, продовольства та медичної допомоги для мільйонів людей, що втратили дім, роботу й соціальні зв'язки. У березні 2022р. Кабінет Міністрів ухвалив постанови № 332 [8] та № 457 [9], які зафіксували правовий статус ВПО й запровадили одноразові виплати без розгорнутої процедури. Ці документи, підготовлені у режимі надзвичайного стану, мали фрагментарний характер, однак виконували функцію мінімальної правової «рамки безпеки»: кожен громадянин, зареєстрований у реєстрі, отримував підтвердження права на підтримку.

Для неоінституціонального аналізу це приклад ситуації, коли регулятивний компонент намічає контур майбутнього порядку, але вже стримує хаос. Паралельно з екстремними урядовими рішеннями розгортався стихійний процес самоорганізації переміщених. У квітні–травні 2022р. з'явилися перші волонтерські склади, керовані самими

ВПО. Соціальні мережі Telegram і Facebook стали платформою, де люди координували допомогу. На цьому етапі зародився нормативний компонент: попри відсутність офіційних стандартів, користувачі виробляли спільні правила. Таким чином, цінності взаємодопомоги утворили першу нормативну кристалізацію ще до офіційного закріплення.

В 2023р. держава перейшла до фази гібридного регулювання. Постанова №709 «Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб» від 11 липня 2023 р. [10] визначила процедуру щомісячних виплат. В інституційному вимірі йдеться про трансформацію регулятивного компонента: колишня санкційна швидкість змінилася процедурною ясністю. Ці рішення увели у гру логіку формальної відповідальності: переселені мусили підтверджувати місце проживання, а державні органи – забезпечувати своєчасні виплати та звітність.

Гібридна фаза характеризувалася не лише зміцненням формальних правил. У 14 обласних центрах було створено консультативні ради ВПО при місцевих радах. Сам факт представництва переміщених у механізмі прийняття рішень формалізував їхній перехід від пасивних отримувачів до співтворців політики. Опитування зафіксувало, що 50% ВПО беруть участь у житті приймаючої громади, а 23% впевнені, що мають вплив на ухвалення рішень у громадах в яких проживають [2]. Відбувається зрушення від ідентичності «тимчасовий біженець» до ідентичності «співгромадянин із новими правами».

Наступна стабілізаційна фаза розпочалася із Постанови КМУ №856 від 02.08.2022 р. [11], які закріпили за ВПО право на пільгову іпотеку та соціальне житло. Регулятивний компонент отримав завершений контур: тепер правила охоплювали не лише виплати, а і жіночі квоти в міських радах ВПО, процедури реєстрації втрат житла й механізми репарацій. Згодом приймаюча громада почала сприймати ВПО як економічний ресурс, а не бюджетний тягар.

Регулятивний і культурно когнітивний компоненти з самого початку розвивалися синхронно, не допускаючи кричущих дисонансів.

Попри успіхи, існують ризики. Швидке розростання організаційного поля ВПО створює проблему регулятивного подвійництва, коли кілька громадських організацій дублюють функції, в тому числі з державою, конкурують за донорські кошти й дезорієнтують бенефіціарів. Потрібен баланс між мережевою гнучкістю та інституційною координацією. Інший ризик – «ефект кристалізації статусу»: наразі прояви цього можна побачити у ситуаціях, коли ВПО починають асоціюватися з пільгами та квотами, що призводить до невдоволення серед місцевого населення, що в свою чергу послабляє інтегративний потенціал.

В іншому аспекті внутрішньо переміщені особи перестали бути тимчасово вразливою групою та фактично сформували окрему соціальну групу у трансформованій соціальній структурі українського суспільства. Соціальний група ВПО визначається як соціальний

суб'єкт з власними колективними інтересами та потребами, специфічним полем соціальних відносин, особливим способом життя, що має ознаки прекаріату [12].

Дослідження спирається на офіційну статистику, власне емпіричне дослідження переміщених домогосподарств, де зафіксовано зміни в доходах, зайнятості та умовах проживання. Проведено інтерв'ю з акцентом на аспектах втрати та відновлення ресурсів життєдіяльності, а також наявності горизонтальних мереж солідарності.

Емпіричну основу дослідження становлять дані опитування ВПО, проведені у 2024 та 2025 року в Запорізькій та Сумській областях. Метод збору інформації включав онлайн анкетування та структуровані опитування респондентів.. Вибірка випадкова, загальний об'єм становить 720 особи. За результатами опитування, більшість респондентів становлять жінки – 76,2%. На риси прекаріату у ВПО вказують такі дані. Фінансове становище є однією з найбільш гострих потреб, актуальні проблем, пов'язані із зайнятістю та економічною адаптацією. Найбільшими викликами для внутрішньо переміщених осіб є оплата комунальних послуг (66,6%), харчування (46,5%), а також гроші на оренду житла (42,8%) та ліки (41,9%). 32,4% респондентів не працюють і не планують шукати роботу. У 24,7% респондентів є офіційне місце роботи, ще 11,6% працюють неофіційно.

Результати засвідчують, що ВПО характеризуються комбінацією економічної уразливості, горизонтальних мереж солідарності, що відрізняє їх від традиційних стратифікаційних груп і наближає до феномену прекаріату.

Внутрішнє переміщення унаслідок війни 2022–2025 рр. є не лише гуманітарною кризою. Воно запустило масштабні процеси соціально-економічної та культурної перебудови. З огляду на чисельність і тривалість переміщення, ВПО дедалі більше нагадують стабільний соціальний прошарок, а не перехідну демографічну групу.

Визначення ВПО у якості соціальної групи потребує певних методологічних засад. Вочевидь марксистська теорія класу не може бути тут повністю використана, адже вона виходить зі специфіки міста класу в виробничих відносинах. ВПО виходить за межі подібних критеріїв. Але ідея щодо того, що клас має спільний інтерес та класи відрізняються за їх інтересами може бути нагодою для визначення ВПО як соціальної групи. Вочевидь, переміщені особи мають спільний інтерес та мають інші спільні ознаки, головною з яких позначено їх офіційною номінацією – ВПО. Подібно до того, як робітники відрізняються від капіталістів ставленням до власності, бідні відрізняються від багатих рівнем доходу, слід визначити принцип (критерій) диференціації, за яким визначається місце ВПО у соціальній структурі суспільства. На наш погляд, тут слід використати систему принципів диференціації. По-перше, це принцип територіальної мобільності. ВПО займають своє місце у соціальній структурі не на підставі власності чи доходу,

а на підставі відсутності постійного місця проживання, їх релокаційного статусу. По-друге, це принцип правового статусу, адже у переміщених відсутній (значно обмежений) доступ до повних громадянських, політичних та соціальних прав. По-третє, принцип ступеню соціального включення (інклюзії). Адже, переміщені особи перебувають у статусі тимчасового/маргінального включення в суспільство, що приймає.

Соціальними суб'єктами, між якими виникають протиріччя, є переміщені особи та стає населення регіону, що приймає. В даному разі маються на увазі не обов'язково конкретні особи, а вся сукупність інституцій, що забезпечують умови проживання жителів регіону. Предметом соціальних протиріч є доступ до дефіцитних ресурсів життєзабезпечення. Засобом розв'язання цих протиріч є правова база ВПО, моральні зобов'язання та соціальна відповідальність місцевого населення та відповідних інституцій у часи спільного лиха війни.

Для виокремлення ВПО як соціальної групи не може бути використана теорія соціальної стратифікації, де критеріями диференціації виступають рівень доходу, освіта, престиж роду занять. Іноді додається ще критерій рівня доступу до влади. ВПО з цієї позиції виглядає як соціальна група, що не має влади, має маргінальний соціальний статус та низький рівень доходів. Теорія стратифікації в нагоді тим, що клас визначається не одним критерієм, а їх сукупністю. ВПО як соціальна група теж потребує для свого визначення системи критеріїв диференціації.

Адекватним методологічним підходом є розглядання ВПО з позицій феномену прекаріату. Цей концепт був запропонований і докладно розглянутий Г. Стендінгом [13, с. 10–21].

Згідно словарного визначення, «Прекаріат (англ. *precarious* – ненадійність, лат. *precarium* – непевність) – соціальна група, що об'єднує індивідів з різних соціальних верств суспільства, які тривалий час перебувають у стані екзистенційної непевності. Це становище зумовлене балансуванням на межі бідності, нестачею ресурсів матеріальних для задоволення споживчих запитів, відсутністю стабільної високооплачуваної та престижної роботи за здобутою спеціальністю, загрозою її втрати, невизначеність життєвих перспектив» [14]

Людям прекаріату, за Г. Стендінгом, притаманні чотири основні відчуття: постійне невдоволення своїм становищем і життям загалом; анонія, втрата орієнтирів у повсякденному існуванні; неспокій і відчуження від соціуму. Відсутність постійного прибутку чи стабільного заробітку робить їхнє становище хронічно непевним [13, с. 33–37].

Вочевидь, всі ознаки прекаріату притаманні внутрішньо переміщеним особам в Україні.

Може бути до нагоди також теорія соціального поля та капіталу П. Бурдьє. Згідно Бурдьє класова приналежність є наслідком позиції у соціальному полі [15, с. 241–248]. З огляду на це, ВПО слід

аналізувати не лише крізь втрату матеріальних активів, а й крізь зміну позиції у соціальному полі. Більшість ВПО втратили житло, землю або бізнес. Середній обсяг особистих заощаджень значно скоротився. Це свідчать про різку декапіталізацію й перехід у стан економічної залежності від волонтерської чи державної допомоги.

Потенціалом відновлення та подолання ексклюзії ВПО є культурний капітал. В інтерв'ю респонденти наголошують, що освіта й цифрові навички допомагають їм освоювати дистанційну роботу та нові професії, зокрема в IT-та гуманітарному секторах [12]. Проте дискримінаційні практики та брак соціальних контактів обмежують конвертацію культурного капіталу в економічні ресурси. З огляду на втрату формальних зв'язків ВПО активно використовує та формує соціальний капітал, горизонтальні мережі, створюють волонтерські спільноти. Існують численні зв'язки ВПО у фейсбуці, телеграмі та вайбері. Наприклад, «Переселенці у Львові», «Допомога ВПО», вайбер групи. Існують також спеціалізовані платформи та сервіси для ВПО. Мережі солідарності забезпечують соціальний капітал, що компенсує нестачу інституційної підтримки.

У ВПО є потенціал формування політичної суб'єктності у галузі соціальної політики [16, с. 314–321].

Український випадок демонструє модель згідно якої ВПО масово залучені до програм допомоги, але водночас формують ініціативи взаємодопоміжки, що створює базу для формування соціальної суб'єктності. Цифрова інфраструктура та спільноти громадянського суспільства також сприяють формуванню власної суб'єктності у ВПО.

Визнання ВПО як соціальної групи має практичні аспекти для державної політики. Необхідно переходити від короткострокових програм допомоги до структурних рішень: запускати програми допомоги з отримання житла, створювати механізми кредитування бізнесів ВПО, передбачати квоти на участь у місцевому самоврядуванні, а також забезпечувати доступ до перекваліфікації та психосоціальної підтримки. Репараційна політика має враховувати не лише відшкодування фізичних втрат, а й інвестиції в соціальний капітал, який ВПО вибудували під час війни.

Висновки. Внутрішньо переміщені особи в Україні сформували ознаки нової класової формації. Комбінація втрати економічного капіталу, утримання високого культурного потенціалу, швидкого відновлення соціального капіталу через горизонтальні мережі та стрімкого зростання символічної і політичної суб'єктності робить ВПО окремим стійким елементом соціальної структури. Ця соціальна група, позбавлена традиційних засобів виробництва, проте збагачена новими цифровими та солідарними ресурсами, модифікує соціальну структуру українського суспільства і формує запит на нову соціальну угоду між державою, бізнесом і громадянським сектором. Виникнення соціальної групи ВПО створює нові виклики української соціальної політики,

підвищуючи вимоги до інклюзивної житлової, трудової та репараційної політик.

Одночасно ВПО у якості соціального інституту – це формація нового типу, де функції держави, ринку та громадянського суспільства переплетені у гібридну синергію. Спільнота ВПО актуалізується як соціальний інститут лише у взаємодії з державою та ширшим соціальним оточенням: у межах внутрішньої кооперації вона лише частково репрезентує інституційні риси, але повною мірою набуває їх саме в режимі взаємодії з публічною владою.

Значне місце в інституалізації ВПО посідають економічні і гуманітарні ресурси, ефект горизонтальних мереж. Інститут ВПО стає ключовим провідником суспільної стійкості й впливає на формування післявоєнного соціального контракту України.

Таким чином, подвійна природа ВПО як соціального класу та соціального інституту збагатила соціальну структуру українського суспільства, спричинила її ускладнення. Розуміння глибинної природи ВПО дозволить більш усвідомлено будувати соціальну політику стосовно цієї соціальної формації.

Список використаної літератури

1. Міністерство соціальної політики України. Внутрішньо переміщені особи [Електронний ресурс]. URL: <https://old.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 30.09.2025).
2. Київський міжнародний інститут соціології. Ставлення до біженців, внутрішньо переміщених осіб та ін. : пресреліз від 21.01.2025 [Електронний ресурс]. URL: <https://kiis.com.ua/?cat=reports&id=1469&lang=ukr> (дата звернення: 30.09.2025).
3. Коваліско Н. В., Бубняк С. М. Соціальне самопочуття внутрішньо переміщених осіб в Україні: соціологічний дискурс : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. 295 с.
4. Національний інститут стратегічних досліджень. Ключові засади державної політики у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : аналітична записка [Електронний ресурс]. 03.11.2016. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/klyuchovi-zasadi-derzhavnoi-politiki-u-sferi-zabezpechennya-prav-i-svobod> (дата звернення: 30.09.2025).
5. Одеський інститут соціальних технологій. Адаптація та інтеграція ВПО через їх творчу, професійну і громадську реалізацію – враження від конференції [Електронний ресурс] // Одеський інститут соціальних технологій. 25.04.2024. URL: <https://oistkp.blogspot.com/2024/04/blog-post.html> (дата звернення: 30.09.2025).
6. Міністерство соціальної політики України. Мінсоцполітики розробило новий інструмент підтримки ВПО – субсидію на оренду житла : новина від 15.03.2024 (із посиланням на дослідження CEDOS, виконане на замовлення Мінсоцполітики) [Електронний ресурс]. URL: <https://www.msp.gov.ua/press-center/news/minsotspolityky-rozroblylo-novyy-instrument-pidtrymky-vpo-subsydiyu-na-orendu-zhytla> (дата звернення: 30.09.2025).

7. Spencer H. The Principles of Sociology. Vol. 1. London : Williams and Norgate, 1877. 704 p. [Електронний ресурс]. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/spencer-the-principles-of-sociology-vol-1-1898> (дата звернення: 30.09.2025).

8. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 332 [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/332-2022-%D0%BF> (дата звернення: 30.09.2025).

9. Про підтримку окремих категорій населення, яке постраждало у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.04.2022 № 457 [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/457-2022-%D0%BF> (дата звернення: 30.09.2025).

10. Деякі питання підтримки внутрішньо переміщених осіб : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2023 № 709 [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/709-2023-%D0%BF> (дата звернення: 02.10.2025).

11. Деякі питання забезпечення приватним акціонерним товариством «Українська фінансова житлова компанія» доступного іпотечного кредитування громадян України : Постанова Кабінету Міністрів України; Умови від 02.08.2022 № 856 [Електронний ресурс] // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/856-2022-%D0%BF> (дата звернення: 02.10.2025).

12. Шевченко О. О. Прекаріат як явище інформаційно-мережевої економіки [Електронний ресурс]. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f8d33d8f-5862-47e3-889c-2a08de41d89c/content> (дата звернення: 07.08.2025).

13. Standing G. The Precariat: the New Dangerous Class. London ; New York : Bloomsbury, 2014. xi, 336 p.

14. Долганов П. С. Прекаріат [Електронний ресурс] // Велика українська енциклопедія. – URL: <https://vuc.gov.ua/Прекаріат> (дата звернення: 07.08.2025).

15. Бурдье П. Форми капіталу // Соціологія: хрестоматія. Київ : Ваклер, 2024. С. 241–258.

16. Синюченко А. Політичний потенціал прекаріату: передумови формування та можливості реалізації // Вісник Львівського університету. Філософсько-політологічні студії. 2022. Вип. 43. С. 314–321.

Khrustaliyov F. S. The place of IDPs in the social structure of Ukrainian society

The article is devoted to a theoretical analysis of the peculiarities of the place of IDPs in the social structure of society as a specific social group and as a new type of social institution. It is argued that IDPs can be considered in two aspects depending on the context of the analysis. First, IDPs are a social group or community of people united by a common circumstance: forced displacement within the country due to war. In this case, IDPs are the object of social policy. In another aspect, IDPs can be considered as a social institution. In this case, IDPs are the object of normalizing their functioning and relations with the social environment and the state.

Internally displaced persons in Ukraine have formed signs of a new class formation. The combination of loss of economic capital, maintenance of high cultural potential, rapid restoration of social capital through horizontal networks and rapid growth of symbolic and political subjectivity makes IDPs a separate stable element of the social structure. This social group, deprived of traditional means of production, but enriched with new digital and solidarity resources, modifies the social structure of Ukrainian society and forms a demand for a new social agreement between the state, business and the civil sector. The emergence of the IDP social group creates new challenges for Ukrainian social policy, increasing the requirements for inclusive housing, labour and reparation policies.

At the same time, IDPs as a social institution are a new type of formation, where the functions of the state, market and civil society are intertwined in a hybrid synergy. The IDP community is actualized as a social institution only in interaction with the state and the wider social environment: within the framework of internal cooperation, it only partially represents institutional features, but it fully acquires them precisely in the mode of interaction with public authorities.

The dual nature of IDPs as a social class and a social institution has enriched the social structure of Ukrainian society, causing its complication.

Key words: IDPs, war in Ukraine, social group, social institution, stages of institutionalization, social differentiation.

Дата першого надходження рукопису до видання: 12.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025